

Silvo Torkar

Zgodovinska antroponimija in toponimija vzhodne Tolminske

Ljubljana: Založba ZRC, 2020., 325 str.

Područje istočne Tolminske u Sloveniji dosad nije bilo predmetom sustavnoga onomastičkog istraživanja ni znanstvene obrade. Tu prazninu ispunjava Silvo Torkar, istraživač u Etimološko-onomastičnoj sekciji Inštituta za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU, svojom knjigom *Zgodovinska antroponimija in toponimija vzhodne Tolminske*. Knjiga je tiskom objavljena prošle godine u Ljubljani u izdanju Založbe ZRC.

Naslovom najavljena tema obrađena je i opisana u desetak poglavlja. U kratkome *Predgovoru* (str. 7–8) autor preciznije određuje zemljopisno područje čiju onimiju obrađuje, navodi povijesna vrela iz kojih crpi imensku građu, upozorava na povijesna i druga događanja (tirolska kolonizacija gornje Baške doline sredinom 13. stoljeća, imigracije iz drugih dijelova Slovenije) koja su se odrazila u antroponimiji i toponimiji istraživana područja.

Prvom poglavlju autor daje naslov *Mesto antroponimov i toponimov v sistemu lastnih imen* (str. 9–28). Dijeli ga na sedam potpoglavlja u kojima piše o imenima (o imenskim kategorijama, o službi imena, o jezičnim i izvanjezičnim informacijama koje se mogu iščitati iz imena), ukratko prikazuje povijest onomastičkih istraživanja u Sloveniji, daje kratak pregled povijesti antroponima, opisuje slovenski osobnoimenski fond i oblikovanje prezimena, predstavlja predmet, ciljeve i područje svojega istraživanja, definira metode istraživanja, kratko prikazuje povijest Tolminske te se osvrće na zapise antroponima u povijesnim vrelima kojima se služio.

Drugo je poglavlje naslovljeno *Klasifikacija antroponimov po pomenski motivaciji* (str. 29–34). Slijedeći radove prijašnjih istraživača (od Koštiála 1927, do Merkúia 1987), autor prezimena dijeli u četiri skupine – 1. prezimena od osobnih imena (koja dalje dijeli na prezimena od pretkršćanskih te na prezimena od kršćanskih imena), 2. prezimena od toponima i etnika (dalje ih dijeli na prezimena nastala izvođenjem i na prezimena nastala transonimizacijom), 3. prezimena od naziva zanimanja i 4. prezimena od nadimaka. Navedenim skupinama pridružuje i petu, u kojoj su malobrojna prezimena nejasnoga postanja. U nastavku slijedi vrlo kratko, ali informativno potpoglavlje *Številčni prikaz obravnavanih priimkov* (str. 33), brojčani prikaz obrađenih 282 prezimena s obzirom na pripadnost pojedinoj motivacijskoj skupini. Tu doznajemo da je gotovo podjednak broj analiziranih prezimena nastao od nadimaka (85) i od osobnih imena (84), a po če-

stotnosti slijede prezimena s toponimom ili etnikom u osnovi (68) te prezimena od naziva zanimanja (34), a manji broj prezimena (11) nejasne je motivacije. Autor donosi i podatak da 194 analizom obuhvaćenih prezimena živi i danas, a 88 njih više nema svojih nositelja. Ovo poglavlje završava podjelom »živih« prezimena s obzirom na jezično podrijetlo osnovskoga leksema. Prema navedenom kriteriju prezimena se dijele na prezimena njemačkih i romanskih osnova nastala na području tirolske kolonizacije (npr. *Torkar*, *Kemperle*), prezimena od njemačkih osnova nastala izvan područja tirolske kolonizacije (npr. *Burgar*, *Klavžar*), prezimena od općeslovenskih njemačkih posuđenica (npr. *Cvek*, *Štrukelj*), prezimena od romanizama (npr. *Fratnik*, *Kofol*), prezimena od svetačkih imena sa slovenskim sufiksima (npr. *Florjančič*, *Kenda*), prezimena od svetačkih imena s tuđim sufiksima ili bez njih (npr. *Bajt*, *Lukman*), prezimena nejasna postanja, vjerojatno slavenske osnove (npr. *Čarga*, *Hadalin*) potom prezimena od etnika, nesumnjive ili vjerojatne tuđe osnove (npr. *Feltrin*, *Lipušček*) i na kraju se navodi najbrojnija skupina – prezimena slavenskih osnova (npr. *Bevk*, *Golob*, *Kosmač*, *Kovač*, *Seljak*, *Tušar*, *Velikonja*).

U trećemu poglavlju – *Motivacijsko-tvorbena analiza obravnavanih priimkov* (str. 35–38) – prvo se čitav analizirani prezimenski korpus dijeli u dvije skupine – nesufiksalna prezimena i sufiksna prezimena, a potom se nesufiksna prezimena dalje dijele na četiri podskupine: prezime = osobno ime, prezime = etnik ili etnonim, prezime = naziv zanimanja i prezime = nadimak. Izvedena se prezimena dijele na podskupine ovisno o patronimijskome sufiksu kojim su tvorena. S obzirom na motivacijsko-tvorbeni kriterij, malobrojna su prezimena nejasnoga postanka. Na kraju ovoga poglavlja autor dobivene rezultate motivacijsko-tvorbene analize prikazuje i tablično te zaključuje da je »velika većina obravnavanih priimkov, kar 242 od 282 (...) nastalo s transonimizacijom iz osebnih imen (62), stanovniških imen (68) in vzdevkov (83) ter z onimizacijom apelativov za oznako poklica ali dejavnosti (29)« (38 str.).

U četvrtome poglavlju – *Sklepi* (str. 39–50) autor u manjim potpoglavljima navodi nova tumačenja motivacije pojedinih prezimena (npr. drži da prezime *Debeljak* vjerojatno nije nastalo od oznake za tjelesnu osobinu prvoga nositelja, nego od etnika – ‘onaj koji je s Debeloga brda’), osvrće se na odnos »hišnih« imena i prezimena (ističući da se »hišna« imena, kao i prezimena, mogu seliti sa svojim nositeljem), opisuje proces oblikovanja prezimena u istočnoj Tolminskoj navodeći primjere njihove neustaljenosti (npr. *Šmid/Kovač* > *Kovač*, *Svetiček/Svetičič* > *Svetičič*). U nastavku oprimjeruje brisanje dijalektnih elemenata ili elemenata inojezične (njemačke, talijanske) grafije iz prezimenskih postava (npr. *Khumer/Cumar/Cumer* > *Humar*, *Kragulj* > *Kragelj*), navodi primjere patronimijskih izvedenica od prezimena (npr. *Mauri* > *Maurič*), različite zapise istoga prezimena u raznim vrelima (npr. *Leban/Lebanič*, *Eriabiz/Ariauetz*, *Zarli/Zarel*, *Florian*

/ *Furian Kragul*) i tzv. ženska prezimena (*Wellikhoniza*, *Khiendoukha*, *Coreniza*). Autor potom donosi popis najstarijih tolminskih prezimena, potvrđenih prije 1515. (npr. *Kutin* 1291., *Božič* 1359., *Močnik* 1392.). Vrlo je zanimljiv prikaz stratifikacije prezimena prema sufiksima, zatim iščitavanje putova migracije iz prezimena njihovih nositelja te žarišta pojedinih tolminskih prezimena.

Peto poglavlje – *Slovar vzhodnotolminskih priimkov* – vrlo je opširno. U njemu autor na stotinjak stranica (str. 51–160) abecednim redom niže istočnotolminska prezimena, i ona koja još danas imaju svoje nositelje i ona koja „žive” samo u povijesnim vrelima (označena su znakom †). Rječnički članak sastavljen je od brojnih podataka – navode se: kronološki poredani izvorni zapisi brojnih potvrda u raznim povijesnim vrelima, tumačenje postanka prezimena, ako je riječ o unesenome prezimenu, navodi se odakle se doselio njegov nositelj, koliko se osoba danas imenuje tim prezimenom, gdje živi najveći broj nositelja toga prezimena. Kadšto se u rječničkome članku donose i druga prezimena iste osnove ili sufiksa (ako je riječ o izvedenu prezimenu). Čitatelj će u pojedinome rječničkom članku doznati informacije tko je sve pisao o prezimenskome sufiksu iščitanome iz natukničkoga prezimena ili u antroponimiji kojih je naroda on potvrđen. Rječnički su članici različite veličine – od nekoliko redaka (npr. † *Klapouh*, *Borovničar*) do dvije stranice (npr. prezime *Blazetič*).

Slijede poglavlja u kojima je u središtu autorova zanimanja toponimija istočne Tolminske. Šesto poglavlje nosi naslov *Klasifikacija toponimov po pomenski motivaciji* (str. 161–162). U njemu autor prvo klasificira 128 toponima s obzirom na motivaciju u šest skupina: imena od zemljopisnih naziva (npr. *Pečine*, *Polje*), imena od naziva biljaka (npr. *Bukovo*, *Grahovo*), imena od naziva životinja (npr. *Zakojca*), imena od naziva referenata nastalih ljudskom djelatnošću (npr. *Sela*, *Stržišče*), imena izvedena od osobnih imena (npr. *Ljubinj*, *Petrovo Brdo*) i imena »izpeljana iz občnih imen za ljudi po stanu« (npr. *Kneža*). Gotovo iste motivacijske skupine (izostaje posljednja) nalazimo u klasifikaciji imena zaselaka. U objema skupinama dominiraju imena nastala od zemljopisnih naziva.

U sedmome se poglavlju (str. 163–168) toponimi klasificiraju s obzirom na motivacijsko-tvorbene kriterije u više podskupina. Posebnu podskupinu čine višerječni toponimi, većina kojih je nastala »zaradi potrebe po enoznačni identifikaciji naselij v uradni rabi, medtem ko se v živem jeziku skorajda ne izraža« (str. 164). Motivacijsko-tvorbena struktura istočnotolminskih ojkonima (posebno imena naselja, a posebno imena zaselaka) prikazana je i tablično. U tablici se uz ime naselja, odnosno zaselka, objašnjava njegov postanak. Protumačen je i postanak pokrajinskoga imena *Baška dolina* / *Baška grapa* (prva sastavnica nastala je sufiksalmom tvorbom od hidronima *Bača*, a druga onimizacijom apelativâ *dolina* / *grapa*).

Slijedi kratko (osmo) poglavlje *Sklepi* (str. 169–170). U njemu autor razvrstava toponime s obzirom na vrstu transonimizacije te vrlo sažeto progovara o jezicima iz kojih potječu analizirani toponimi (zaključuje da prevladavaju imena slavonskoga podrijetla).

Deveto poglavlje – *Slovar vzhodnotolminskih toponimov* (str. 171–237) – započinje rječničkim člankom naslovljenim natuknicama *Bača pri Podbrdu, Bača pri Modreju*, dvama ojkonomima koja u svojoj strukturi imaju sastavnicu *Bača* (od hidronima *Bača*) i prijedložnu svezu koja upućuje na veće naselje (Podbrdo, Modrej) blizu kojega su ta naselja smještena. To poglavlje završava imenom zaselka *Žabže*. Svaki rječnički članak sadržava obilje podataka o toponimu kojim započinje: navode se povijesne potvrde toponima, objašnjava njegov postanak, tvorbeni struktura, upućuje na referente istoga ili sličnoga imena u Sloveniji i drugdje. Uz akcentiran suvremeni imenski lik donosi se gramatička odrednica, genitivni i lokativni oblik, etnik i ktetik te podatak kojoj katastarskoj općini referent pripada.

Slijede tri poglavlja sažetaka na slovenskome, engleskome i ruskome jeziku (str. 239–251). U njima autor sažeto prikazuje sve važnije značajke istočnotolminske antroponimije i toponimije. Na popis kratica i simbola (str. 253–254) nadovezuje se vrlo opsežan (str. 255–281) popis vrela i literature.

Petnaesto poglavlje (str. 284–320) čini sedam priloga: zemljovid istočne Tolminske s ubiciranim toponimima, prikaz broja osoba koje se spominju u vrelima iz 1515. i 1523. godine te kronološki popis (živićih ili izumrlih) prezimena i antroponimijskih formula koje ne sadržavaju prezime, abecedni popis prezimena koja se pojavljuju u kontinuitetu od prvih zapisa (1515., 1523.) do danas, popis prezimena čiji se kontinuitet može pratiti od 1550. do danas, popis izumrlih prezimena, popis prezimena iz goriškoga urbara (1507.) potvrđenih i na području koje autor istražuje, usporedni popis antroponimijskih formula potvrđenih u registru podložnika iz 1515. i u tolminskome urbaru iz 1523.

Knjiga završava kazalom antroponimijskih formula (poredanih abecedno prema početnome slovu prezimena) osoba na čije se radove autor poziva obrađujući istočnotolminsku antroponimiju i toponimiju.

Zgodovinska antroponimija in toponimija vzhodne Tolminske Silva Torkara vrijedan je prinos poznavanju dijela dosad sustavno neobrađene povijesne i suvremene slovenske antroponimije i toponimije. Autor jasno, pregledno, dokumentirano i argumentirano analizira antroponime i toponime prikupljene vlastitim arhivskim i terenskim istraživanjima. Pritom se služi odgovarajućom znanstvenom metodologijom i terminologijom uzimajući u obzir rezultate dosadašnjih istraživanja koja kritički promišlja i dopunjuje. Opsežna bibliografija pokazatelj je autorova poznavanja recentne onomastičke literature, a popis izvora svjedoči o obuhvatnosti provedenoga istraživanja. U knjizi će obilje zanimljivih podata-

ka pronaći jezikoslovci (ponajprije onomastičari, etimolozi i dijalektolozi), ali i svi ostali zainteresirani za nastanak, oblikovanje, mijene i doimensko značenje antroponima i toponima koji se u knjizi spominju (dio njih nalazimo i u hrvatskoj te drugim slavenskim onimijskim sustavima). Uvjereni smo da će budućim istraživačima knjiga poslužiti kao pouzdan oslonac u antroponomastičkim i toponomastičkim istraživanjima.

Andela Frančić